

ĐORĐE MALAVRAZIĆ:

Kazivanje na tribini o knjizi *Autobiografije uživo* Dragoslava Simića, Kolarčeva zadužbina, maj 2007.

Mislim da je većini moralno obzirnih ljudi, da bi se otisnuli u model autobiografije, neophodno izvesno ohrabrenje u vidu nekog dobrog povoda ili bar izgovora. Takav dobar povod i podsticaj pružio je besednicima, okupljenim u ovoj knjizi i na ovom disku, Dragoslav Simić, jer nam je dao prihvatljiv medijski okvir i uverenje da se možemo u potpunosti iskazati pred mikrofonom. Dao nam je razloge koje nije bilo lako odbiti. Naime, poziv odličnog novinara i originalna njegova koncepcija koja se sastojala u govorenju pred mikrofonom uživo, bez pitanja i prekida od strane novinara, jeste jedna koncepcija koja nam je olakšala da sami prevaziđemo one inhibicije koje, verujem, svaki normalan čovek ima u situaciji kada treba da sroči čak i običan karijerni CV, a kamoli celu jednu malu povest o samom sebi pred javnošću.

I eto prve moralne dileme: zašto uopšte govoriti i pisati autobiografije, a ne biografije o tolikim velikim i znamenitim ljudima koji su ostali neopevani, ili bar studije o značajnim društvenim i kulturnim temama koje su ostale neobrađene. Po mom ličnom mišljenju, niko od ljudi radija, zapravo, nema pravo na autobiografiju ako nemamo biografiju jednog Radivoja Markovića – a nemamo je, čije se ime nekad identifikovalo sa pojmom radija, pa se radio po našim selima i gradovima od milja zvao „Radivoje“. I da odemo korak dalje. Ne pišemo li mi i ne govorimo li autobiografije upravo zato što smo nesigurni da ćemo jednoga dana dočekati i zaslužiti biografski napor drugih. Ovo pitanje ne postavlja se za većinu vrhunskih stvaralaca koji su zastupljeni u ovoj knjizi, ali ima opšti karakter.

I da idem dalje ka još jednoj moralnoj nedoumici. Prema francuskom teoretičaru Filipu Reženu, uvek se prilikom pisanja autobiografije između autora i čitalaca stvara tzv. autobiografski pakt. To je obostrani pristanak na uverenje

da su činjenice koje su tu iznete istinite ili bar da podležu kriterijumu istinitosti. Za dela pripovedne fikcije, takav kriterijum verodostojnosti koja se može proveravati – jednostavno ne važi, što znači da je autobiografski rod u neku ruku izuzetan i da ima ne samo svoju poetiku nego i svoju etiku. Naime, on podleže sudu javnosti sa stanovišta istina ili neistina koje su u njemu iznete i čak se dešavalo da se pokrenu i pojedine sudske tužbe ukoliko su se ljudi koji su u autobiografijama bili spomenuti ili dotaknuti osećali oklevetanima. Utoliko nas ovaj autobiografski pakt obavezuje, rekao bih da nas obavezuje na istinu, te sad prevodim to i na svoje termine. Smatram da je to, u neku ruku, i đavolji pakt koji se potpisuje sopstvenom krvlju. Naime, većina ljudi je spremna da piše autobiografski, a zapravo piše hagiografski. Čovek je po svojoj prirodi pomalo orijentisan tako da pokazuje sebe onakvim kakvim želi da ga drugi vide a ne kakav zaista jeste. Iako u autobiografijama spomene neka svoja dela koja su nedostojna i zaslužuju da budu kažnjena, ili bar prezrena, on će opet za njih naći toliko opravdanja i objašnjenja koja su samo njemu poznata, da će na kraju od njih načiniti moralni podvig. Međutim, autobiografi po pravilu, možda i na sreću, obično nikad i ne pišu loše o sebi. Ako u autobiografskom tekstu primetite da je neko govorio o svom grehu koji zaslužuje prezrenje, a da se pri tome nije mnogo ni opravdavao, onda budite uvereni da je to čestit čovek.

Sa stanovišta istorije gledano, ako bacimo pogled unatrag, videćemo da je to kroz istoriju književnosti po skromnosti bilo toliko snažno da su veoma dugo, i u antici i u srednjem veku, biografije neuporedivo prevladavale, i količinski i kvalitetno, nad autobiografijama. U našem srednjem veku recimo, ne samo da nije bilo autobiografija, nego bi, recimo Sveti Sava ili Stefan Prvovenčani, setićete se toga, kada bi pomenuli tu jednu jedinu rečcu opasnu za duhovnika – „ja“, uvek dodali – „grešni“, govoreći: „ja grešni“ ili „meni grešnom“. Sveti Sava je npr. u potpisu *Karejskog tipika* stavio: „Od svih poslednjih, Sava grešni“. A pisao je još: „A ja, nedostojni, i lenjivi, i hudi monah Sava...“ itd.

Vidimo da je praktično najsvetlija ličnost u našoj istoriji pribegavala ovim kvalifikacija koje su njegovo *ja* čak

potiskivale u pozadinu i u onim situacijama kada je svedočio o svom ocu i kada je morao da pribegne prvome licu. Ali ovaj običaj uniženja i prenebregavanja samoga sebe bio je vezan očigledno za jednu kolektivističku viziju sveta ili bar viziju sveta u kojem je pojedinac skladno uklopljen u kolektiv i to u kolektiv koji ima sasvim izvesnu, optimistički projektovanu budućnost.

Prava bujica autobiografija nastaje u vreme individualizma, onoga trenutka kada čovek-pojedinac bude shvaćen kao neponovljiva ličnost, kao jedan bogati jedinstveni svet koji je u toj svojoj jedinstvenosti dragocen i koga u toj jedinstvenosti treba spoznati. Od toga trenutka, u okviru te hvale vredne koncepcije koja iskupljuje sve moguće grehe autobiografije, i tu smo i svi mi ovde skupljeni, počinje prava bujica autobiografskih knjiga i napisa i u svetu i kod nas. Jedino je reč o tome da se u tome pisanju ne pređe jedna mera brbljivosti i zapadanja u banalnost i da se čovek ne bavi svakom sitnicom o sebi, često beznačajnom i trivijalnom, nego da što je moguće više govori o *okolnostima i o ljudima* koji su ga okružavali. Mislim, zapravo, da je svaka dobra autobiografija – autobiografija o drugima, kao što i glasi naslov dobro poznate knjige Borislava Mihajlovića Mihiza.

Ako sam nisam uspeo da izbegnem sve pogibelji autobiografskog hagiografskog pristupa, koji sam ovde maločas opisao, onda sam tim više u situaciji da se divim drugim autorima koji su toj opasnosti potpuno izmakli. Na primer, Danilo Basta je rekao Dragoslavu Simiću da neće da govori o sebi, želi da govori o Slobodanu Jovanoviću. A Dragoslav Simić, sastavljač ove male antologije, je to mudro prihvatio i u predgovoru napisao: „Dobro, to je prava stvar. Vaše proučavanje dela Slobodana Jovanovića govoriće o Vama“. I zaista, šta potpunije osvetljava ovog pravnog naučnika i profesora, mislim na Danila Bastu, nego njegova dugotrajna inicijativa, koja je trajala sve do skora, da se rehabilituje Slobodan Jovanović, da se oslobodi osude da je ratni zločinac, da se njegova dela kompletno objave kod nas, i konačno, da se napišu knjige kao što je sam Danilo Basta napisao knjigu *Pet likova Slobodana Jovanovića* i mnoge studije i članke o njemu i o njegovom

delu. Za Bastu je Slobodan Jovanović bio neka vrsta učitelja ili bar, recimo, uzora.

Svakako, duhovni učitelj za Isaka Asijela, koji je takođe zastupljen u ovoj knjizi, bio je Enriko Josif. I ako pročitate ovu malu ispovest, taj esej, podsetićete se gromadne, a pomalo zaboravljene ličnosti koja je mnogo značila za srpsku kulturu. Isak Asijel je ovde i naziva *gromadom u životu*.

Ali, da pređemo dalje, da ne bismo mnogo dužili. Tu je Aleksandar Jerkov, koji pominje kako mu je jedan prijatelj, Petar Pijanović, njegov profesor književnosti, pomogao u odabiru prvih knjiga iz teorije književnosti, koji će mu otvoriti vidike na tu široku i za proučavanje vrednu i zahvalnu oblast. Ali ovaj tekst nije vredan samo po tome, već i po jednoj paradoksalnoj činjenici, rekao bih. Aleksandar Jerkov je jedan od najistaknutijih teoretičara koji su kod nas afirmisali postmodernizam i misao postmodernizma. A ovde se on javlja kao pisac jednog metafizičkog teksta par ekselans. On ovde radi nešto na šta se danas retko usuđuje filozofija, jer je u mnogome napustila svoj prvobitni posao – da traži smisao sveta i čoveka i da diskutuje o onim poslednjim stvarima koje određuju naš život i našu sudbinu. Zato ovaj tekst Aleksandra Jerkova treba čitati kao neki apokrif, pomalo tajnu poslasticu, kao nešto što danas možda nije u modi ili je čak na granici onoga što kritika dozvoljava. A tekst je izvanredan i veoma se malo razlikuje u nekim interpunkcijskim znakovima od onoga što je Jerkov govorio, jer je izvanredan orator. Pitao sam Dragoslava Simića posle emisije – da li je ovo on možda čitao? – A nije.

Isto pitanje sam imao i za Matiju Bečkovića koji u svom eseju najubedljivije govori o baki Jeji koja je u svojoj kecelji, u džepovima skupljala razne starudije i drangulije, za koje su svi mislili da nikome neće trebati, a uvek su nekome zatrebale. I onda je ona trijumfalno vadila to iz džepa, kada je nekome zatrebalo. To je metod koji Matija Bečković, kako sam kaže, primenjuje prilikom pisanja svojih pesama. Uvek nosi blokčić u koji zapisuje neke čudne reči, one koje će mu neobično odzvoniti u nekom kontekstu i onda ih jednoga dana upotrebi u pesmi. Možda je ovaj

esej i prilika da se zapitamo o tome – gde su zapravo koreni naše pismenosti. I koliko generacija, možda samo dve-tri u nekim najviđenijim našim današnjim porodicama, mi jesmo udaljeni od predaka koji su bili nepismeni. I sa tog stanovišta možda treba procenjivati i našu kulturu i njene domete i našu uključenost čak i u najmodernije svetske kulturne tokove. A pošli smo od toliko male i niske osnove.

Pomenuo bih, na kraju, i govor, odnosno zapis toga govora Jovana Ćirilova, koji je najboljeg prijatelja i sagovornika imao u Dragoslavu Srejoviću. Ali on je u Simićevoj emisiji rekao nešto pomalo neobično, da se tu osećao kao u nekoj psihoanalitičkoj seansi, jer je Dragoslav Simić sedeo i posmatrao ga, a on je sve vreme govorio .

I sada, eto trenutak je da kažemo nešto i o čoveku koji nas je večeras sve ovde okupio, o vrsnom novinaru i prvorazrednom dokumentarnom autoru Dragoslavu Simiću. Bio sam svedok da se on za svoje dokumentarne emisije i za svoje razgovore sa mnogim viđenim ljudima naše kulture i nauke izuzetno dobro pripremao, kao što radi svaki dobar novinar. A računao sam, kad se dohvati ove serije da će mu biti lako. Jer reč je o tome samo da se dogovori pred emisiju sa autorom, da ga pusti da govori, da ga najavi i odjavi i mahne rukom tehničaru kada treba pustiti muziku. Međutim, desio se jedan misteriozni fenomen za koji mi se čini da nije loše da ostane i pomalo zagonetan. Video sam da se Dragoslav Simić za ove emisije sprema temeljnije nego za bilo šta ranije. Vadio je dosijee iz dokumentacije, čitao knjige, upoznao opuse autora koji su imali tridesetominutne monologe, dok ih je on sedeći u studiju posmatrao. Zašto se sve odvijalo tako, možda je odgovor nemoguć. Sveti Avgustin je govorio da zna šta je vreme ali da ne bi umeo da ga definiše, kada bi ga neko pitao da to iskaže. Meni se čini, kada bismo tražili odgovor zašto je Simić toliko temeljno proučavao dela autora koje će prepustiti monološkom načinu kazivanja, da odgovor na ovo pitanje ja nekako znam ili osećam. Ali, ako biste me pitali – *zašto*, ne bih umeo to da kažem. Čini mi se, u svakom slučaju, da je reč o nekoj vrsti *učene tišine* i da je Simić uspostavljao vezu sa svojim sagovornikom nekim

nevidljivim duhovnim ticalima i da su se oni razumeli i komunicirali bez reči.

I kada je reč o uspehu celog ovog poduhvata koji je rezultirao knjigom i diskom, čini mi se da su za to zaslužna dvosmerna strujanja. S jedne strane, to su iskrene i krilate reči većine besednika, a s druge strane, ova savršena apsolutna i *učena ćutanja* Dragoslava Simića.